

Aktivnosti študentov medicine za povečanje precepljenosti proti HPV: primer dobre prakse

Jaka Šikonja

Društvo študentov medicine Slovenije, Korytkova 2, Ljubljana

Povzetek

Projekt Virus, namenjen promociji reproduktivnega zdravja, vodijo/izvajajo študenti Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani. Prvotni cilj je bil osveščati javnost o virusu HIV in aidsu. Z leti se je področje delovanje projekta razširilo še na druge spolno prenosljive okužbe, na promocijo načel varne in zdrave spolnosti, testiranje na spolno prenosljive okužbe, diskriminacijo zaradi posameznikove spolne usmerjenosti in na cepljenje proti HPV. Ker je precepljenost deklic premajhna, dečki pa niso vključeni v rutinski program cepljenja proti HPV, izvajajo člani projekta različne aktivnosti, da bi izboljšali trenutno stanje. Naša osnovna aktivnost so delavnice varne in zdrave spolnosti, ki jih izvajamo za učence in dijake po Sloveniji. Na delavnicah predstavimo anatomijo in funkcije spolnih organov, metode kontracepcije in spolno prenosljive okužbe, s poudarkom na okužbi z virusoma HIV in HPV. Z akcijami osveščanja o raku materničnega vratu splošno javnost opozarjamo na to, kako pomembne so preventivne aktivnosti, kot je udeležba na rednih presejalnih ginekoloških pregledih in cepljenje proti HPV. Na predavanjih za starše otrok v 6. razredu osnovne šole in zamudnice v srednjih šolah podajamo objektivne in preverjene informacije, na podlagi katerih se bodo lažje odločili za cepljenje otrok ali lastno cepljenje. Stalno razvijajoče se področje medicine nas sili, da pripravljamo izobraževanja za lastne člane in preostale študente ter z znanjem sledimo stroki.

Ključne besede: HPV, cepljenje, reproduktivno zdravje, precepljenost, nevladne organizacije, študenti medicine

Uvod

Projekt Virus tvori skupina študentov medicine in dentalne medicine, ki prostovoljno delujejo na področju promocije reproduktivnega zdravja. Skupaj s podobnimi projekti smo združeni v Društvu študentov medicine Slovenije (krajše DŠMS), ki je neprofitno in nevladno združenje študentov Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani. Na mednarodni ravni se povezujemo v Mednarodni federaciji zvez študentov medicine (International Federation of Medical Students Association's, *IFMSA*).

Nastal je jeseni 1997 z imenom AIDS skupina, namenjena organizaciji 4. mednarodne poletne šole *STOP AIDS*. Pobuda je prišla s strani študentov, ki so se vrnili s humanitarne medicinske odprave iz Azije, kjer so se pri svojem kliničnem delu srečali z bremenom okužbe z virusom človeške imunske pomanjkljivosti (human immunodeficiency virus, HIV) in sindromom pridobljene imunske pomanjkljivosti (acquired immunodeficiency syndrome, aids). Osnovni cilj je bil osveščati javnost o HIV, zato so pričeli z izvajanjem

delavnic varne in zdrave spolnosti in akcijami osveščanja ob 1. decembru, ki velja za svetovni dan boja proti aidsu.

Z leti se je projekt preoblikoval in vsebinsko postajal obsežnejši. Področje virusa HIV in aidsa je danes še vedno eno ključnih, s katerim se ukvarjamo. Z večjim znanjem o okužbi s HIV in aidsu, z boljšo dostopnostjo in učinkovitostjo zdravljenja okužbe s HIV se je projekt razširil še na področje drugih spolno prenosljivih okužb. Opozarjamo na stigmatizacijo zaradi testiranja na spolno prenosljive okužbe, upad precepljenosti in diskriminacijo zaradi posameznikove spolne usmerjenosti. V zadnjih letih smo več poudarka namenili virusu HPV, saj želimo spremeniti trenutni trend slabe precepljenosti proti HPV (okoli 50 % v zadnjih petih šolskih letih) (1, 2) in vplivati na to, da bo brezplačno tudi cepljenje dečkov.

Zavedamo se, da je za izvajanje dejavnosti v sklopu projekta potrebno imeti poglobljeno znanje, zato že vrsto let skrbimo za strokovna izobraževanja študentov medicine in sorodnih ved.

Delavnice varne in zdrave spolnosti

Ena izmed naših osnovnih in najboljšežnejših aktivnosti so delavnice varne in zdrave spolnosti. Izvajajo jih člani projekta predvsem na osnovnih in srednjih šolah po Sloveniji, od katerih večji del poteka v Ljubljani. Delavnica traja 90 minut in je namenjena skupini 20–30 učencev ali dijakov, kot jih je navadno v enem razredu. Skozi leta smo se prepričali, da se mladi bolj sprostijo, če med delavnico v učilnici ni učitelja. V takšnem okolju bolj sodelujejo in bolj odkrito spregovorijo o spolnosti. V uvodnem delu se vprašamo, kaj je namen spolnosti, kdaj je pravi čas za prvi spolni odnos in zakaj je spolnost tabu tema, če pa je to nekaj popolnoma naravnega in v evolucijskem smislu ključnega za preživetje človeške vrste in je stvar, s katero se bo srečal praktično vsak posameznik. Mladim predstavimo anatomijo spolnih organov z njihovo funkcijo, metode kontracepcije in spolno prenosljive okužbe, s poudarkom na okužbi z virusoma HIV in HPV. Kot posebnost na koncu delavnice prikažemo postopek natikanja kondoma ob poudarjanju načel varne in zdrave spolnosti (t. i. *ABC pravilo*). Delavnica ni togo zasnovana, ampak izbor odpredanih tem določimo ob sami izvedbi glede na odzive mladih. Tako se lahko predstavi še druge teme, kot so privolitev v spolni odnos, spolna usmerjenost in identiteta, cepljenje proti HPV, menstrualni ciklus, samozadovoljevanje idr.

V letih 2016, 2017 in 2018 smo izvedli 65, 89 in 73 delavnic varne in zdrave spolnosti. Ob predpostavki, da je v razredu med 20 in 30 učencev ali dijakov, lahko ocenimo, da smo letno izobraževali 1300–2670 učencev oz. dijakov (Tabela 1). To pomeni, da smo na državni ravni izobraževali med 6,6 % in 13,5 % učencev in dijakov, pri čemer vzamemo za velikost generacije povprečno število živorojenih otrok med letom 1999 in 2018 iz podatkov Statističnega urada Republike Slovenije (3). Ker kot prostovoljna organizacija ne moremo sistematično doseči vseh učencev in dijakov, bi morali kot država razmišljati o tem, da bi

vključili razširjeno spolno vzgojo v kurikulum osnovnih in srednjih šol.

Akcija osveščanja o raku materničnega vratu

Vsako leto izvedemo akcijo osveščanja o raku materničnega vratu na različnih lokacijah v Ljubljani. Mimoidoče ogovorimo in jim na kratko predstavimo, kako pomembno je preprečevanje raka materničnega vratu – udeležba na rednih presejalnih ginekoloških pregledih in cepljenje proti HPV. Za poglobitev imamo knjižice z različnim obsegom, razumljive splošni javnosti, ki so hkrati na voljo v številnih čakalnicah pred ginekološkimi ambulantami po Sloveniji (Slika 1).

Predavanja o cepljenju proti HPV za starše in za dijake

V Sloveniji poteka rutinsko neobvezno cepljenje proti HPV za deklice v 6. razredu osnovne šole (3). Končno odločitev o cepljenju svojih otrok sprejmejo starši, ki se pogosto sprašujejo o varnosti, učinkovitosti in smiselnosti cepljenja. Ker ne dobijo zadostnih informacij od pediatrov ali zaposlenih na šoli, informacije iščejo na spletu, kjer lahko naletijo na nepreverjene ali celo nepravilne informacije o cepljenju. Projekt Virus ima rešitev, in sicer člani projekta predavajo o cepljenju proti HPV staršem dečkov in deklic v 6. razredu osnovne šole na roditeljskih sestankih. V enostavnem jeziku jim predstavimo družino humanih papilomavirusov, potek okužbe, način prenosa, bolezenska stanja, ki jih povzroča HPV, presejalni program ZORA, osnovni princip delovanja cepljenja, namen cepljenja proti HPV, sestavo cepiva, program cepljenja proti HPV v Sloveniji in odgovorimo na zastavljena vprašanja. Nenehno ponavljamo, da je cepljenje priporočljivo, varno in učinkovito tudi za dečke (2, 4), čeprav je njihovo cepljenje pri nas zaenkrat samoplačniško. Staršem želimo ponuditi preverjene informacije, na podlagi katerih se bodo lažje odločali za cepljenje svojih otrok.

Tabela 1: Število izvedenih delavnic varne in zdrave spolnosti in ocenjeno število ter delež doseženih učencev oz. dijakov v koledarskih letih 2016, 2017 in 2018.

Koledarsko leto	Število izvedenih delavnic v koledarskem letu	Ocena števila doseženih učencev oz. dijakov	Ocena deleža doseženih učencev oz. dijakov [%]
2016	65	1300–1950	6,6–9,9
2017	89	1780–2670	9,0–13,5
2018	73	1460–2190	7,4–11,0

Druga ciljna skupina so zamudnice. To so dekleta, ki so obiskovala 6. razred v šolskem letu 2009/2010 ali kasneje in še niso bila cepljena proti HPV (1, 2, 4). Zanje predavamo v obdobju srednješolskega izobraževanja. Predavanje je podobno predavanjem za starše otrok v 6. razredu, vendar je manj poglobljeno in z več slikovnega materiala. Dodatno pa še vključimo pogovor o spolnosti, torej kaj je namen spolnosti, kdaj je primeren čas za prvi spolni odnos, katera so načela varne in zdrave spolnosti idr.

Slika 1. Naslovnica knjižice *HPV ne izbira - ti lahko* vsebuje informacije o človeških papilomavirusih, okužbi s HPV, najpogostejših bolezenskih stanjih, ki jih povzročajo virusi iz družine HPV, in cepljenju proti HPV.

Rak materničnega vratu: od A do HPV

Vsako leto člani projekta organizirajo izobraževanja o reproduktivnem zdravju. V zadnjih letih so bile v ospredju teme, kot so rak materničnega vratu, rak dojk, spolne motnje, diskriminacija LGBT oseb, ob vedno aktualni tematiki varne spolnosti na splošno. V letu 2016 smo tako pripravili študentski kongres z naslovom *Rak materničnega vratu: od A do HPV*, namenjen študentom medicine, dentalne medicine in drugih sorodnih ved. Zastavili smo ga na način, da oku-

žbo s HPV, raka materničnega vratu in cepljenje proti HPV predstavimo z zornega kota različnih zdravniških specializacij od teoretičnih osnov do zdravljenja in s predstavitvijo kliničnega primera.

Druge aktivnosti na področju HPV

Na Facebook strani projekta, ki se je izkazal za bolj učinkovitega kot klasična spletna stran, redno objavljamo kratke informativne prispevke o posameznih tematikah s področja reproduktivnega zdravja. Prispevek je največkrat sestavljen iz grafike z osnovnim besedilom in iz daljšega opisa, kjer je tematika podrobneje razložena za širšo javnost (Slika 2). Uporabna funkcija na portalu Facebook je možnost promocije grafike, da doseže širši krog ljudi.

Slika 2. Grafika o spremembah, ki jih povzročajo virusi HPV, objavljena na Facebook strani Projekta Virus.

Na povabila raznih organizacij se radi odzovemo in izvedemo izobraževanja, osveščanja ali promocije dogodkov. Primer slednjega je sodelovanje z Zdravstvenim domom za študente Univerze v Ljubljani pri promociji akcij cepljenja proti HPV v preteklem študijskem letu.

Zaključek

Ker po naših ocenah zdaj izobrazimo med 6,6 % in 13,5 % letno, si v prihodnosti želimo, da bi izvedli še več delavnic in delež še povečali. Za doseganje cilja bomo morali zagotoviti večje število izobraženih študentov medicine, ki bodo pripravljene prostovoljno izvajati delavnice, in se približati osnovnim ter srednjim šolam, da nam bodo omogočili izvedbo delavnic v njihovih ustanovah. Največji neizkoriščen potencial

vidimo v Facebook strani projekta, kjer lahko na enostaven način dosežemo tarčne skupine za posamezen javnozdravstveni problem, zato bomo naše delovanje na tej platformi razvijali naprej.

Literatura

1. Nacionalni inštitut za javno zdravje. Dodatne informacije in pojasnila – cepljenje proti okužbam s humanimi papilomavirusi (HPV) [internet]. Novinarska konferenca ob Tednu boja proti raku materničnega vratu. 2019 Jan 18 [citirano 2019 Sep 22]. Dosegljivo na: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/publikacije/letopisi/2016/4.1_precepljenost_2016.pdf
2. Šterbenc A, Maver Vodičar P, Poljak M. Recent advances in prophylactic human papillomavirus (HPV) vaccination: a review of key literature published between September 2017 and September 2018. *Acta Dermatovenerol Alp Pannonica Adriat.* 2018 Dec;27(4):193-201.
3. Statistični urad Republike Slovenije. Osnovni podatki o rojenih, Slovenija, letno [internet]. 2019 [citirano 2019 Sep 21]. Dosegljivo na: https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc__05_prebivalstvo__30_Rodnost__05_05J10_rojeni_SL/05J1002S.px/
4. Nacionalni inštitut za javno zdravje. Najpogostejša vprašanja in odgovori o okužbi s HPV, raku materničnega vratu in cepljenju proti HPV [internet]. 2019 Sep 17 [citirano 2019 Sep 22]. Dosegljivo na: <https://www.nijz.si/sl/najpogostejsa-vprasanja-in-odgovori-o-okuzbi-s-hpv-raku-maternicnega-vratu-in-cepljenju-proti-hpv-1>